

Grond voor bd-landbouw

Stichting Grondbeheer Biologisch Dynamische Landbouw (Grondbeheer) heeft tot doel gronden te verwerven ter bevordering van de bedrijfsvoering in de biologisch-dynamische land- en tuinbouw. Dit jaar viert ze haar 25-jarig jubileum. Wat waren de verwachtingen en de idealen, hoe zijn de resultaten?

Francis Schennink, secretaris Stichting Grondbeheer en consultant Groene Ruimte adviesbureau Mens en Bos

De stichting werd op 29 december 1979 opgericht. "De herdenking van dit feit en mijn behoefte om de biografie van Stichting Grondbeheer te leren kennen, waren redenen om in het archief te duiken", aldus Francis. "Namen van mensen, feiten en gebeurtenissen van het eerste uur openbaarden zich geleidelijk in stoffige dossiers.

Ook een gelegenheid om terug te kijken, op te ruimen en voorbereidingen te treffen voor nieuwe stappen ...".

Een vraag die haar persoonlijk bezig houdt, heeft te maken met de ontwikkeling van het initiatief: hoe werd in 1979 vorm gegeven aan de doelstelling en hoe doen we dat na 25 jaar? In de jubileumnieuwsbrief van Grondbeheer, die in het voorjaar van 2004 verschijnt, zal uitgebreider aandacht worden besteed aan personen, bedrijven en activiteiten in de afgelopen 25 jaar. Nu slechts een tipje van de sluier.

Het initiatief

In mei 1996 zei Willy Schilthuis (1920-2002) in een interview voor de Nieuwsbrief van Stichting Grondbeheer, "Grond mag geen geld opbrengen, grond is van de mensheid". Deze uitspraak geeft kort en krachtig aan wat de impuls was bij de oprichting van Grondbeheer. Het initiatief kwam van Wim Schukking (1912-1998). Hij heeft samen met een voorbereidingsgroep, waarvan een aantal leden ook betrokken was bij de oprichting van de Triodosbank, het idee uitgewerkt en de statuten voorbereid. Vanuit zijn relatie met de Triodosbank was hij jarenlang financieel adviseur van de Stichting en enige tijd voorzitter. Wim Schukking was zeer bekwaam in financiële zaken en weinig bekend met de praktijk van de bd-landbouw. Zijn belangstelling voor de landbouw had hij opgedaan tijdens een onderduikperiode bij een boerenfamilie in Groot-Amers tijdens de Tweede Wereldoorlog. Van huis uit was hij bekend met het "geldvak". Hij was de man van "passende financiële constructies", waarbij hij steeds voor de fiscus de rol bedacht van helpende derde. In een brief aan een bevriende notaris in post

Steiner:

Grond kopen is eigenlijk de aankoop van het recht om grond te mogen gebruiken

In augustus 1922 heeft Rudolf Steiner in Dornach een cursus gegeven voor economie-studenten.

In deze cursus is hij heel fundamenteel ingegaan op wetmatigheden in de economie. Eén van de onderwerpen die in deze cursus zijn besproken, is het feit dat het kopen van grond geen echte koop kan zijn. Dat komt omdat er geen arbeid nodig is geweest om de grond te vervaardigen. Bij de aankoop van grond gaat het dus eigenlijk om de aankoop van het recht om grond te mogen gebruiken. In deze cursus heeft Rudolf Steiner gewezen op het gevaar van stijgende grondprijzen. Stijging van grondprijzen heeft alleen een soort speculatie als grondslag. Het gevolg is dat de boer moet betalen aan allerlei mensen die als het ware rentenieren op de arbeid van de boer. In de huidige tijd zien we waar worden waar Steiner het toen over had. Hoge grondprijzen verhogen de kosten van de boer en maken het moeilijk, zo niet onmogelijk om een landbouwbedrijf te exploiteren. Stichting Grondbeheer en Stichting Loverendale proberen (naast andere stichtingen) binnen de bd-beweging iets tegen dit proces van prijsstijgingen te ondernemen.

Jan Saal

Midland op Terschellingsen, de heer H.J. Amant d.d. 20 november 1978, schrijft hij het volgende:

"Ter informatie zend ik u hierbij ontwerpstatuten toe, waaruit moge blijken dat de Stichting voornamelijk zal optreden als rechtsdrager voor landbouwgronden, die aangekocht zullen worden om daarna aan bd-landbouwers of tuinders in pacht of erfpacht te geven."

Op 15 maart 1979 was de oprichtingsvergadering in het Ionagebouw op de Reehorst. Aanwezig waren als Raad van toezicht: de heren Luyken, Ogilvie en Tideman; als bestuur: de heren Albrecht (voorzitter), Te Nuyl (penningmeester) en mevrouw Van den Ban (secretaris). Verder waren aanwezig de heren Schukking en Deking Dura namens de Triodosbank en de heren Reder en Ten Siethoff. In de beginperiode werd 1 keer per 14 dagen vergaderd en is veel gesproken over de werkwijze van de Stichting en de taakverdeling.

De voorbereidingsgroep kwam voort uit een in 1968 opgerichte studiegroep bestaande uit twaalf personen, die bewogen door de Antroposofie en de uitgangspunten van de Driegeleding, op zoek waren naar vernieuwende maatschappelijke initiatieven. Men ging ervan uit dat grond niet als koopwaar behandeld moest worden. Uitgangspunt was de vraag hoe op een bd-bedrijf bij bedrijfsbeëindiging de continuïteit van de bd-bedrijfsvoering gehandhaafd kon blijven. Men meende dat dit probleem opgelost zou worden door de instelling van een Grondbank, waar bd-gronden ingebracht zouden kunnen worden die in principe niet werden verkocht of beleend. Bovendien zouden deze gronden in handen van een

Stichting zijn die statutair de verplichting had om ze uit te geven aan bd-boeren. Volgens de Triodosberichten van mei 1979 is Grondbeheer in nauwe samenwerking tussen de Triodosbank en de BD-Vereniging tot stand gekomen. De berichtgeving vermeldt "dat het voor een goed functioneren nodig is, dat het eigendom van zoveel mogelijk bd-gronden in deze Stichting zou moeten worden ingebracht. ... Een manier is dat men gronden door schenking in deze Stichting onderbrengt met het recht daaraan verbonden om als voorheen de grond te blijven bewerken volgens de bd-methode. Een andere weg is dat zij die het grote belang van het behoud van bd-gronden inzien, schenkingen aan deze Stichting doen of legaten aan deze Stichting nalaten, opdat overname van bd-gronden mogelijk wordt gemaakt".

Kortom er was een duidelijke vraag enerzijds aan bd-boeren om hun eigendommen over te dragen aan Stichting Grondbeheer, anderzijds aan sympathisanten om hen daarbij financieel te helpen.

Kapitaal vergaren en bekendheid geven aan het initiatief waren belangrijke activiteiten van het bestuur. In de eerste jaren werd veel tijd besteed aan lobbywerk en overleg met de Rijksoverheid om in het kader van landinrichtingsprojecten gronden te verwerven (RIJP, Staatsbosbeheer). Ook werden contacten gelegd met Landschapsbeherende organisaties en Waterschappen. Verwerven van gronden voor de bd-landbouw was een miserie in het kader van een gezonde aarde, een gezonde economie en gezonde voeding. Het bestuur was positief gestemd over de maatschappelijke belangstelling voor de bd-landbouw.

De eerste grondverwerving

Het tuinbouwbedrijf de Vier Jaargetijden (in Nieuwe Wetering, net buiten de Haarlemmermeer) was de eerste "aankoop" voor Stichting Grondbeheer. Een bedrijf van 7,5 ha grond met tuin en weiland, het huis en een kas. Erfgenamen Tineke en Willy Schilthuis hadden de wens om de Vier Jaargetijden na het overlijden van hun moeder in een Stichting onder te brengen. Grondbeheer bleek daarvoor de juiste instelling. De successiewaarde van het bedrijf werd als koopprijs vastgesteld. Om de verkoop aan Grondbeheer mogelijk te maken zijn verschillende financiële constructies toegepast. Door velen werden schenkingen gedaan.

De eerste schenking in april 1979 was een bedrag van fl 10.000,-. Daarnaast heeft Grondbeheer krediet gekregen van de GLS Gemeinschaftsbank in Bochum (Duitsland) op basis van borgstellingen, tegen een rentepercentage van 1,5%. De overdracht ging ten slotte gepaard met kwijtschelding van schuldbekentenissen aan Grondbeheer door de zusters Schilthuis.

Vanaf de overname van het bedrijf in 1979 zijn beide dames Schilthuis bestuurlijk betrokken gebleven bij Stichting Grondbeheer. Tineke heeft vele jaren deel genomen in de Raad van toezicht. Willy was als vrouw van de bd-praktijk, tot 1997 bestuurslid. Haar mening was dat (bd-)grond vrij moet zijn, of op zijn minst voor een lage pachtprijs uitgegeven diende te worden. Financieel beheer had niet zozeer haar belangstelling. Belangrijker voor haar was; hoe ga je met het bezit van grond om. De pachtprizen mochten volgens haar voor alle bedrijven hooguit 2,5 % van de grondwaarde zijn. Bij dit percentage zou het voor

de bedrijven nog mogelijk blijven om eigen vee met mest te hebben. Volgens haar was dat voor een bd-bedrijfsvoering essentieel. De praktijk heeft geleerd dat een ideaal soms ingehaald wordt door de maatschappelijke werkelijkheid. Het tracé van de Hoge Snelheidslijn vanaf Schiphol richting Leiden is over de Vier Jaargetijden heen gelegd. Helaas moesten in 1998 alle gronden van de Vier Jaargetijden verkocht worden, omdat de overblijvende percelen niet meer exploitabel bleken te zijn.

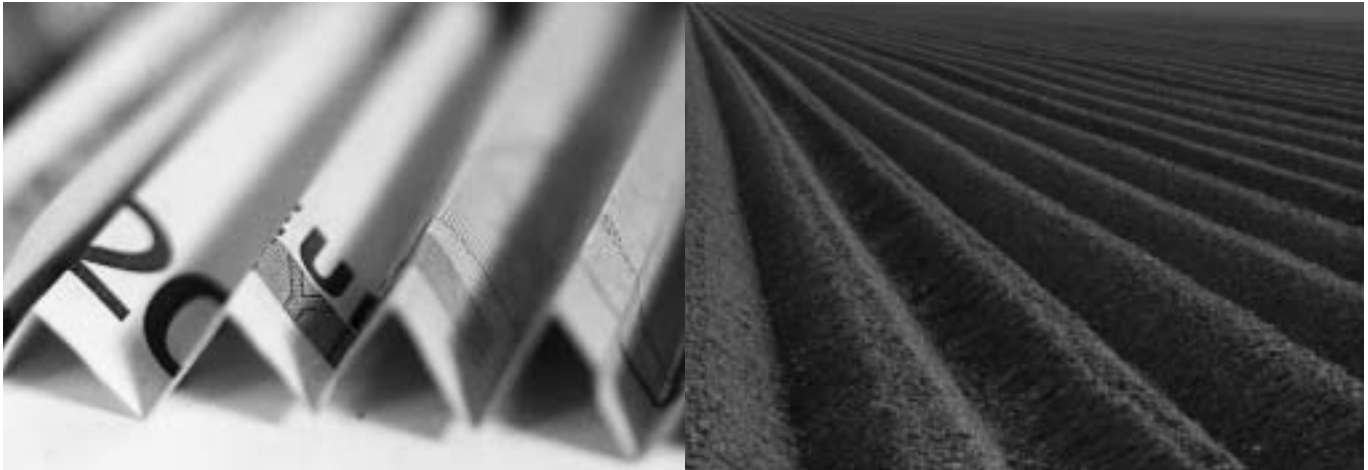
Ontwikkeling grondprijzen

In de loop van de jaren is wel gebleken dat het realiseren van de doelstelling stond of viel met de beschikbaarheid van kapitaal. Een ding is zeker; het "kopen" van landbouwgronden voor de biologisch-dynamische landbouw was in 1978 niet gemakkelijk, maar is in 2003 nog steeds een complexe zaak. Inmiddels zijn er van twaalf bd-bedrijven gronden onder de vleugels van Grondbeheer gebracht (en gebleven). Onderstaand overzicht geeft aan om welke bedrijven en grondoppervlakte het gaat.

Hiermee wordt direct duidelijk dat de Stichting nooit een grondbank is geworden. Naast het feit dat Grondbeheer als organisatie niet adequaat kan reageren op de grondmarkt, is vooral de enorme stijging van de grondprijzen en daarmee het kapitaalsintensieve karakter bij het realiseren van de doelstelling een bepalende factor. De gemiddelde prijs voor een hectare landbouwgrond in Nederland is gestegen van fl 2.580,- (= € 1170,75) in 1952, naar € 36.000,- in 2003. Dat is ruim dertig keer meer. Volgens de inflatiecorrectie zou de hectareprijs ten opzichte van de prijzen in 1952 ongeveer 25% moeten bedragen van de huidige marktwaarde!

De grondlasten voor de boeren zijn exorbitant gestegen, de prijs die zij krijgen voor de landbouwproducten nauwelijks. Uitbreiding van stedelijke bebouwing en de enorme grondspeculatie heeft er toe geleid dat er steeds minder gronden voor de landbouw over blijven. Ook Grondbeheer heeft bij de aankoop van nieuwe gronden met deze prijsopdrijvende problematiek te maken.

Gronden ondergebracht bij Stichting Grondbeheer				
Naam bedrijf	Areaal verkregen in:		ha uitgegeven in:	
1. Zonnehoeve, Zeewolde	1982	Pacht	Pacht	50,30
2. Erica, Markelo	1982	Eigendom	Pacht	1,00
3. Hoge Kamp Apeldoorn	1984	Eigendom	Erfpacht	4,00
4. Het Erve, Apeldoorn	1990	Eigendom	Erfpacht	4,58
5. Grote Kamp, Keppel	1984	Eigendom	Erfpacht	4,05
6. De Korenbloem, Zeewolde	1990	Eigendom	Erfpacht	7,67
	1990	Pacht	Pacht	47,71
7. Eindelienge, Ritthem	1991	Eigendom	Erfpacht	3,11
	1993	Eigendom	Erfpacht	1,17
8. De Vijfsprong in Vorden	1992	Eigendom	Erfpacht	3,12
9. Thedingsweert, Tiel	1995	Eigendom	Erfpacht	28,68
10. De Vrolijke Noot, Wapserveen	1999	Eigendom	Erfpacht	4,23
11. De Noorderhoeve, Bergen	1999	Eigendom	Erfpacht	4,03
12. Zonnehorst, Punthorst	2003	Eigendom	Erfpacht	3,44
Totaal aantal ha in beheer				166,69

Voorwaarden voor gronduitgifte

Uitgangspunt van Stichting Grondbeheer bij de uitgifte in erfpacht is, dat de pachtsom wordt bepaald door de aanschafwaarde van de grond. Om te voorkomen dat de bedragen die de boeren aan Grondbeheer moeten gaan betalen te sterk stijgen, heeft het bestuur in september 2003 de voorwaarden voor het uitgeven van gronden aangepast. De pachtprizen zullen nu worden vastgesteld op basis van een gewogen gemiddelde, waarbij de waarde van het totale bezit ook mee telt om de gemiddelde grondprijs te berekenen. De gemiddelde hectareprijs vormt vervolgens de basis voor het bepalen van de erfpachtcanon (= 30% van 0,7 x de gemiddelde hectareprijs). Als de aanvrager zelf met een voorstel komt voor een aan te kopen perceel, komt Grondbeheer in actie. Er wordt tot aankoop over gegaan als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan; de kwaliteit en de gebruiksmogelijkheden van de grond moeten een bd-bedrijfsvoering mogelijk maken; de kwaliteit en de omvang van het bedrijf moeten dat eveneens doen; de grondgebruiker dient in het bezit te zijn van een bedrijfslicentie

(Demeter-keurmerk) en de grondgebruiker moet zijn of haar hoofdberoep in de landbouw hebben. Stichting Grondbeheer koopt geen gebouwen aan. Een aankooptransactie inclusief voorbereiding, kan soms enkele weken tot een paar maanden in beslag nemen. Bij de activiteiten is het bestuur afhankelijk van de bijdragen van donateurs en de financiële ondersteuning van belangstellenden in de vorm van schenkingen en legaten. Naast de inkomsten uit pacht zijn deze bijdragen de basis voor nieuwe grond-aankopen.

Project Vrije Grond voor Voeding

In 2004 zullen we aandacht besteden aan het 25-jarig bestaan van Stichting Grondbeheer. Een belangrijk aandachtspunt de komende tijd is het zoeken van een samenwerkingsvorm met Stichting Loverendale en andere beheersstichtingen die gekoppeld zijn aan een bd-bedrijf. Om de bd-landbouw overeind te houden is een bundeling van krachten nodig. Een gezamenlijke aanpak bij het aankopen, beheren en behouden van bd-gronden is

met name van groot belang voor de prijsontwikkeling van de producten en het voortbestaan van bedrijven.

Zodoende heeft Stichting Grondbeheer in samenwerking met Loverendale en het Louis Bolk Instituut het project "Vrije Grond Voor Voeding" in voorbereiding. In het kader van dit project willen we adequate oplossingen zoeken voor de problematiek van de grondlasten die zwaar drukken op de prijsopbouw van de bd-producten. Intensivering binnen de huidige Demeter-richtlijnen is geen oplossing. Welke andere, creatieve oplossingen zijn er wel? ■

Schenken: U kunt dit project steunen door een schenkingsbedrag te storten op bankrekening 21.21.22.150 (Triodosbank) ten name van Stichting Grondbeheer, met vermelding van "Vrije Grond voor Voeding".

Donateur: U kunt zich ook aanmelden als donateur door te bellen of te mailen met de secretaris, Francis Schennink (tel 0343-531945, e-mail: mens.en.bos@wxs.nl). U ontvangt dan t.z.t. de jubileumnieuwsbrief en een uitnodiging om een feestelijke donateursdag bij te wonen op één van de bedrijven.

Grondverwerving: Voor vragen over de verwerving van gronden kunt u contact opnemen met de voorzitter Meino Smit (050 3095676 / e-mail: mjsmit@castel.nl)